
VIÐAUKI 2
GRÓÐURFAR, FUGLAR OG ANNÆÐ DÝRALÍF

Gróður og fuglar í Lambafelli

Minnisblað unnið fyrir Árvélar

Að beiðni Ólafs Árnasonar hjá Línuhönnun í júní 2007, tóku undirritaðir að sér að gera lauslega grein fyrir gróðri og fuglalífi í Lambafelli í Ölfusi. Verkefnið tengist stækkun á malarnámum í fjallinu, Þrengslamegin. Nánavinnsla hefur verið stunduð þar í áratugi (Þrengslavegur opnaði 1962). Tvær vettvangsferðir voru farnar. Hin fyrri 4. júlí 2007 og stóðu athuganir í 6 klst. Þá skoðuðum við gróður norðanmegin í fjallinu og gegnum síðan á fjallið uppfrá núverandi námu og komum niður skammt sunnan við námuna. Einnig skoðuðum við gróður milli fjalls og þjóðveggar. Fuglar voru jafnframt skráðir, en athugunin var það síðbúin, að eitthvað af varpfluglum geta hafa verið farnir frá varpstöðvum, enda kom beiðni um rannsóknir að áliðnum varptíma. Síðari ferðin var farin 9. september til gróðurrannsóknna.

Aðferðir

Gróðurfari var lýst og teknar myndir af gróðri og landi á fyrirhuguðu framkvæmdasvæði. Þekja og tegundasamsetning háplantna var könnuð á fjórum stöðum til þess að fá ítarlegri mynd af gróðrinum en plöntulisti gefur. Við þekjumælingu voru plöntur greindar til tegunda og þekja plantna metin sjónrænt. Við þær mælingar var notaður rammi 50x50 cm að stærð. Heildarþekja getur verið meiri en 100%, ef þekja einnar tegundar var t.d. 40% og annarrar 90%. Þekja var metin í prósentum (%). Staðsetning punkta, tekin með GPS tæki, sést á 1. mynd.

Mosum og fáeinum fléttum var safnað á vettvangi og þau greind á vinnustofu af Ágústi H. Bjarnasyni.

Gróður

Alls fundust 83 tegundir háplantna á og við Lambafell (1. tafla). Sömuleiðis fundust 11 tegundir mosa og 4 tegundir fléttna (2. tafla). Engin þeirra er sjaldgæf á landsvísu og engar válistaplöntur vaxa á svæðinu samkvæmt Válista Náttúrufræðistofnunnar (1996 og 2008). Hjá námunni er tippur með garðaúrgangi og mómold og þar fundust nokkrar plöntur, sem annars vaxa í görðum. Tegundafjölbreytni er nokkur og gróska víða talsverð, sérstaklega eru gróskulegar snjóðældir og brekkurrætur milli námanna tveggja, þar sem brönugrös uxu í breiðum og einnig berjalyng. Einnig eru gróðursælar brekkur norðan námunnar, á námasvæði Jarðefnaiðnaðar.

Á Lambafelli var hraungambri (gamburmosi) ríkjandi, sem og í hraunum undir fjallinu. Í 3. töflu sjást þekjumælingar á fjórum reitum á og við fjallið. Áhrif malarnámsins eru greinileg á hraungambrann þegar komið er nærri námusvæðinu. Mosapemban er þar rofin að stórum hluta og má gera ráð fyrir því að þessu valdi sandur og ryk sem berst frá námasvæðinu (5. mynd). Hraungambri er afar viðkvæmur fyrir ýmiskonar álagi eins og sést greinilega á ummerkjum í mosanum eftir athugunarmenn sjálfa (6. mynd). Fyrir utan mosapembu er melur mest áberandi gróðurfélagið/búsvæðið og þekur það nokkurn hluta innan fyrirhugaðs framkvæmdasvæðis ofan á Lambafelli (2. mynd).

1. tafla. Háplöntur sem fundust í og við Lambafell í Ölfusi 4. júlí 2007. Nöfnin fylgja Plöntuhandbók Harðar Kristinssonar (1986).

Íslenska	Latína	Lambgras	Silene acaulis
Aðalbláberjalyng	Vaccinium myrtillus	Langkrækill	Sagina saginoides
Alaskalúpína	Lupinus nootkatensis	Ljónslappi	Alchemilla alpina
Axhæra	Luzula spicata	Loðvíðir	Salix lanata
Baldursbrá	Matricaria maritima	Lyfjagras	Pinguicula vulgaris
Beitilyng	Calluna vulgaris	Marústakkur	Alchemilla vulgaris
Bláberjalyng	Vaccinium uliginosum	Melablóm	Arabidopsis petraea
Blágresi	Geranium sylvaticum	Mosalýng	Cassiope hypnoides
Blásveifgras	Poa glauca	Mosasteinbrjótur	Saxifraga hypnoides
Blávingull	Festuca vivipara	Móasef	Juncus trifidus
Blóðberg	Thymus praecox	Músareyra	Cerastium alpinum
Brennisóley	Ranunculus acris	Mýrastör	Carex nigra
Brjóstagras	Thalictrum alpinum	Mýrfjóla	Viola palustris
Brönugrös	Dactylorhiza maculata	Njóli	Rumex longifolius
Bugðupuntur	Avenella flexuosa	Ólafssúra	Oxyria digyna
Burnirót	Rhodiola rosea	Rífs	Ribes rubrum
Fjallapuntur	Deschampsia alpina	Sauðamergur	Loiseleuria procumbens
Fjallasveifgras	Poa alpina	Skarífífill	Leontodon autumnalis
Garðabrúða	Valeriana officinalis	Skarífífill	Leontodon autumnalis
Garðasól	Papaver nudicaule	Skeggsandi	Arenaria norvegica
Geldingahnappur	Armeria maritima	Skriðsóley	Ranunculus repens
Gleym-mér-ei	Myosotis arvensis	Smjörgras	Bartsia alpina
Grasvíðir	Salix herbacea	Snarrótarpuntur	Deschampsia caespitosa
Grámulla	Omalotheca supina	Stinnastör	Carex bigelowii
Fjallavíðir	Salix arctica	Stjörnusteinbrjótur	Saxifraga stellaris
Gulmaðra	Galium verum	Túnfífill	Taraxacum sp.
Gulvíðir	Salix phylicifolia	Túnsúra	Rumex acetosa
Háliðagras	Alopecurus pratensis	Túnvingull	Festuca rubra
Holtasóley	Dryas octopetala	Týsfjóla	Viola canina
Hóffífill	Tussilago farfara	Týtulíngresi	Agrostis vinealis
Hrafnaklukka	Cardamine pratensis	Undafífill	Hieracium sp.
Hrútaberjalyng	Rubus saxatilis	Vallarfoxgras	Phleum pratense
Hundasúra	Rumex acetosella	Vallarsveifgras	Poa pratensis
Húsapuntur	Elymus repens	Vallhumall	Achillea millefolium
Hvítmaðra	Galium normanii	Vallhæra	Luzula multiflora
Hvítsmári	Trifolium repens	Varpasveifgras	Poa annua
Ilmreyr	Anthoxanthum odoratum	Vatnsberi	Aquilegia vulgaris
Klóelfting	Equisetum arvense	Vegarfi	Cerastium fontanum
Klukkublóm	Pyrola minor	Vetrarblóm	Saxifraga oppositifolia
Knjáliðagras	Alopecurus geniculatus	Viðja	Salix myrsinifolia
Kornsúra	Bistorta vivipara	Væudúnurt	Epilobium watsonii
Krossmaðra	Galium boreale	Þúfusteinbrjótur	Saxifraga caespitosa
Krækilyng	Empetrum nigrum		

2. tafla. Lágplöntur (mosar og fléttur) sem fundust í og við Lambafell 4. júlí 2007

Íslenskt heiti	Fræðiheiti
a) Blaðmosar	
Hrísmosi	Pleurozium schreberi
Klettagambri	Racomitrium ellipticum
Fjaðurgambri	Racomitrium elongatum
Melagambri	Racomitrium ericoides
Snoðgambri	Racomitrium fasciculare
Hraungambri	Racomitrium lanuginosum
Engjaskraut	Rhytidiadelphus squarrosus
Móasigð	Sanionia uncinata
Holtakragi	Schistidium flexipile
b) Lifrarmosar (soppmosar)	
Grænkólfur	Gymnomitrium concinnatum
Móatrefja	Ptilidium cilare
c) Fléttur	
Fjallagrös	Cetraria islandica Cladonia sp.
Hraunbreyskja	Stereocaulon vesuvianum
Skeggnafli	Umbilicaria cylindrica

3. tafla. Þekja í % í fjórum reitum á Lambafelli 4. júlí og 9. sept. 2007.

Reitirnir voru 50x50 cm. Heildarhlutfall getur verið hærra en 100%.

x = ein til örfáar plöntur.

Rammi	1	2	3	4
Búsvæði	Lyngbrekka	Snjóðæld	Graslendi, hlíðarfótur	Lyngbrekka
Aðalbláberjalyng	1+	20		
Bláberjalyng	70	80		50
Brjóstagras	x			
Bugðupuntur	10		40	4
Fjallagrös			5	2
Fléttur, ógreindar				13
Grasvíðir	1+	3		3
Mosi/Hraungambri			100	
Hreindýrakrókar			10	
Hvítmaðra			5	
Ilmreyr	1+	5		
Krossmaðra	x	x	1	3
Krækilyng	10	x		40
Ljónslappi	1+	5		
Móasef				3
Smjörgras	x			
Stinnastör			2	2
Túnffill	x			
Túnvingull		x		
Týtulíngresi	1+		1	3
Vallhæra			1	
(Steinar)				5

Fuglar

Fuglafánan var öllu fábreyttari en flóran. Aðeins sáu þrjú tegundir fugla þann 4. júlí 2007: þrjú steindepilspör í varpi, syngjandi þúfuttlingur og loks heyrðist í stelk. Engin heiðlóa sást, en lóur eru annars langalgengasti fuglinn í hraunum og fjalllendi Reykjanesskaga og Bláfjallasvæðisins. Nokkuð merkilegt er hve steindepill er algengur, en þó hann finnist allvíða í grýttu landi, er þéttleiki hans hvergi mikill.

Þrumuveður síðari hluta athugunartímans hafði mögulega áhrif á hegðun fugla og þeir hafi verið lítt áberandi vegna þess, slík veður eru sjaldgæf á Íslandi, sérstaklega þrumuveður þar sem hver eldingin rekur aðra eins og gerðist þennan dag. Heimsóknin var líka á áliðnum varptíma. Því var ekki von að margir fuglar sæjust. Enginn válistafugl verpur, svo vitað sé, innan fyrirhugaðs framkvæmdasvæðis í Lambafelli (Náttúrufræðistofnun 2000, Kristinn Haukur Skarphéðinsson o.fl. 1994)

Engir fuglar sáu 9. september.

Lokaorð – mótvægisáðgerðir

Ljóst er, að þau búsvæði þar sem til stendur að stunda námavinnslu eru ekki sjaldgæf á landsvísu og þar fundust engar válistaplöntur. Þó setja snjóðældir og blómabrekkur, eins og fundust á nokkrum stöðum, fallegan svip á landið. Fuglalíf er ennfremur fáskrúðugt, en æskilegt væri að kanna það betur og fyrr á varptíma. Námavinnsla í Lambafelli er fyrst og fremst breytingar á landslagi. Framkvæmdaaðilar ættu að hlífa grónustu svæðunum eins og kostur er. Eitt slíkt svæði er að finna við þann punkt sem merktur er 098 á kortinu (1. mynd). Á 4. mynd sést gróðursæl laut sunnan til í Lambafelli og brönugrös við brekkurætur á 3. mynd. Við urðum talsvert varir við áhrif sandfoks frá námunum á mosa og annan gróður. Þetta þyrfti að kanna betur.

Uppgræðsla með íslenskum jurtum á þeim svæðum þar sem malarvinnslu er lokið og lokun sára ætti að skoða rækilega. Forðast ætti að flytja að innfluttar tegundir. Nota á plöntur sem vaxa á svæðinu og þola einnig skilyrði sem eru í þessu umhverfi. Uppgræðsla með túnvingli og loðvíði væri möguleg en sauðfjárbreit kann að torvela allt uppgræðslustarf, sérstaklega ef nota á íslenskar víðitegundir. Líklega þyrfti girða uppgræðslusvæði af. Rannsóknir hafa sýnt það að þar sem beit er enginn nær gróður sér fyrr á strik og gróðurframvinda verður hraðari (Sigurður H. Magnússon og Kristín Svavarsdóttir 2007). Samstarf við sérfræðinga um uppgræðslu er nauðsynlegt.

Heimildir

Hörður Kristinsson 1986. *Plöntuhandbókin. Blómplöntur og byrkningar.*

Íslensk náttúra 2. Bókaútgáfan Örn og Örlygur. Reykjavík, 304 bls.

Kristinn Haukur Skarphéðinsson, Gunnlaugur Pétursson & Jóhann Óli

Hilmarsson 1994. *Útbreiðsla varpfugla á Suðvesturlandi. Könnun 1987-1992.* - Fjölrit Náttúrufræðistofnunar Nr. 25, 126 bls.

Náttúrufræðistofnun Íslands 1996. Válisti 1. Plöntur. Náttúrufræðistofnun Íslands. Reykjavík. 82 bls. Sjá einnig:

http://www.ni.is/media/midlunogthjonusta/utgafa/Valisti1_plontur.pdf

Náttúrufræðistofnun Íslands 2000. *Válisti 2. Fuglar*. Náttúrufræðistofnun Íslands, Reykjavík, 103 bls.

Náttúrufræðistofnun Íslands 2008. Plöntuvefsjá. Vefslóð:

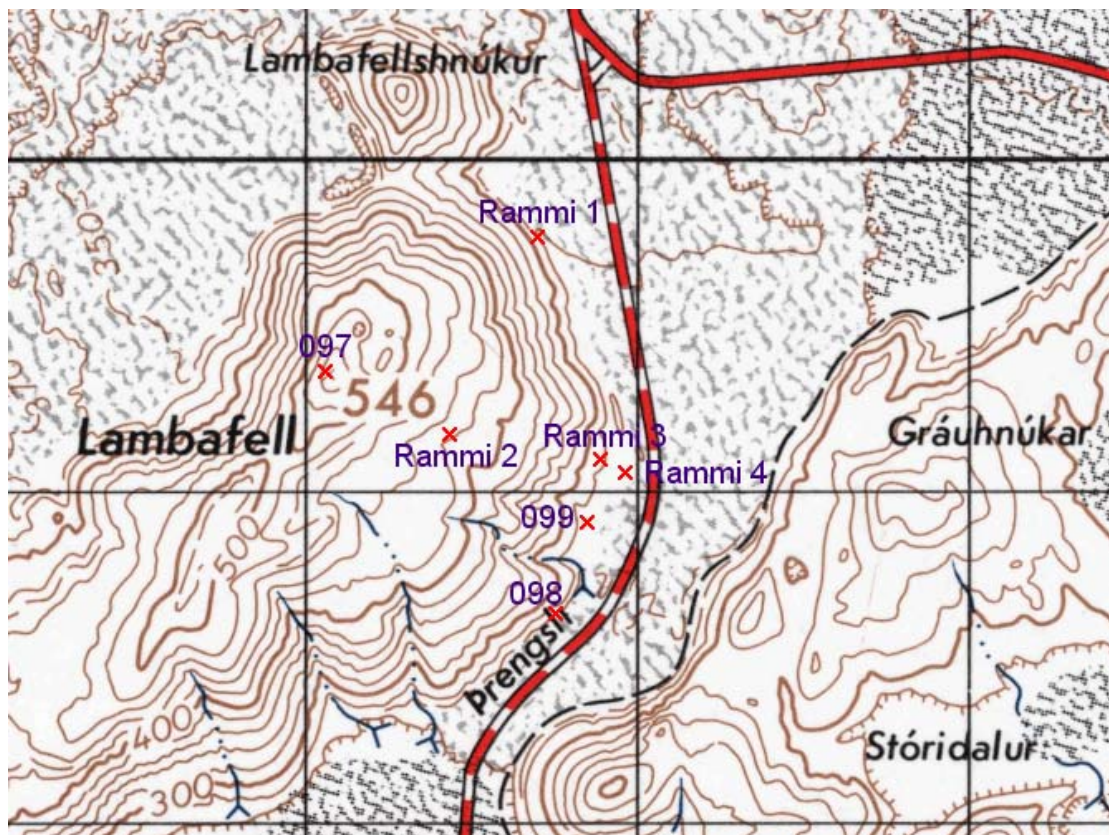
<http://vefsja.ni.is/website/plontuvefsja/> (Skoðað 20. febrúar 2008).

Sigurður H. Magnússon og Kristín Svavarsdóttir 2007. Áhrif beitarfriðunar á framtíð gróðurs og jarðvegs á lítt grónu landi. Fjölrit

Náttúrufræðistofnunar nr. 49. Náttúrufræðistofnun, Reykjavík. 67 bls.

Stokkseyri og Gufuneshverfi 21. febrúar 2008 Jóhann Óli Hilmarsson og Ólafur Einarsson

Myndir og kort

1. mynd. Rannsóknarsvæðið í Lambafelli. Á kortinu sést hvar gróðurrammarnir voru lagðir út. Punktur 097 er toppur Lambafells og punktur 098 brönugrasabrekka í brekkurótum. Landmælingar Íslands.

2. mynd. Námasvæðið í Lambafelli 7. okt. 2007. Hin grösugri svæði sunnan megin í fjallinu sjást greinilega eins mosapembur í hlíðum og ofan á fjallinu. Ljós. JÓH.

3. mynd. Brönugrös í gróðursælli laut við rætur Lambafells 4. júlí 2007. Ljós. JÓH

4. mynd. Gróðursæl laut eða snjóðæld í hlíðum Lambafells 4. júlí 2007. Prengslavegurinn efst á myndinni. Ljósni JÓH.

5. mynd. Mosabemban er þar rofin að stórum hluta og má gera ráð fyrir því að þessu valdi sandur og ryk sem berst frá námasvæðinu

6. mynd. Hraungambrinn er viðkvæmur, djúp spor athugunarmanns eru mjög áberandi í mosanum og sýnir það glögglega hversu illa hraungambrinn þolir álag. Lambafell 4. júlí 2007. Ljós. JÓH.

7. mynd. Námasvæði Árvéla í Lambafelli austanverðu. Mynd frá Loftmyndum.

8. mynd. Steindepilkerla með æti. Steindepill reyndist vera algengasti fuglinn í Lambafelli 4. júlí 2007. Ljós. JÓH.